waarin dit geschil bestaat en zij er uitspraak over kunnen doen. Maar ook omgekeerd, is er geen dogmatisch geschil, maar alleen een quaestie van historische exegese, dan behoort men ook over en weer elkander daarin niet te bemoeilijken. Niet alleen omdat de vrede en rust der Kerken een te kostbaar goed is, om ter wille van onbeteekenende geschilpunten in gevaar gebracht te worden, maar ook omdat een overdreven confessionalisme den band aan de confessie niet versterkt, maar juist verzwakt. Alle overdrijving schaadt aan de goede zaak, die men dient. Waar nu naar onze overtuiging in het onderhavige geval van een dogmatisch geschil geen sprake is, maar alleen van een zuiver wetenschappelijk vraagstuk, waarover onder de beste Gereformeerde theologen steeds verschillend is gedacht, meenen we niet spoedig genoeg onze Kerken te kunnen geruststellen. Wantrouwen is een plant, die maar al te welig tiert, wanneer ze eenmaal in de harten wortel heeft geschoten. En het is voor een jeugdig Dienaar des Woords verre van aangenaam, wanneer hij het kerkelijk examen verlaat met het kwade gerucht, dat men, nu, ja hem wel doorliet, maar de zuiverheid zijner belijdenis toch te wenschen overliet. Is dit metterdaad zoo, dan mag de Kerk hem niet toelaten tot het ambt van de Bediening des Woords; maar ook omgekeerd, is er hier geen zweem van ketterij, dan mag op de rechtzinnigheid zijner belijdenis ook geen schijn van verdenking blijven rusten. We pleiten dus allerminst voor zekere toegeeflijkheid tegenover afwijkende leerstellingen. Tolerantie tegenover de heterorthodoxie is altoos verzwakking van het levensbeginsel der Kerk. Den band aan de confessie onzer Kerken willen we zoo sterk en krachtig mogelijk handhaven en bewaren. Maar waar alleen schijn en geen werkelijke afwijking bestaat, mag ook niet noodeloos oorzaak tot ongerustheid worden gegeven. Onze Gereformeerde Kerk heeft nooit een enghartig en bekrompen standpunt ingenomen; bij al de vastheid van haar dogmatische belijdenis liet ze ruimte voor verschil van inzicht op ondergeschikte punten. Een enkel voorbeeld moge dit afdoende aantoonen. In Art. IV onzer Confessie, waar de Canonieken boeken des Bijbels worden opgenoemd, wordt de brief aan de Hebreën uitdrukkelijk aan den Apostel Paulus toegekend; er staat toch: de veertien brieven van den Apostel Paulus, te weten, aan de Romeinen enz. en aan de Hebreën. De opstellers onzer Geloofsbelijdenis zijn dus metterdaad van de gedachte uitgegaan, dat de Apostel Paulus de schrijver van den brief aan de Hebreën is. Toch heeft niemand minder dan Calvijn uitdrukkelijk bestreden, dat deze brief van den Apostel Paulus afkomstig zou wezen; erkennen onze Statenoverzetters, dat over den auteur van dezen brief verschillend is gedacht, en zal zeker niemand zoo dwaas zijn een dienaar des Woords, die dezen brief niet aan Paulus maar aan een anderen schrijver toekent, mits hij aan de goddelijke inspiratie van dezen brief onverzwakt vasthoudt, daarom van onrechtzinnigheid te beschuldigen. Art. IV onzer belijdenis heeft geen ander doel dan om vast te stellen, welke boeken in de Kerke Gods als *canoniek* worden aangenomen, maar niet om uitspraak te doen over critische quaesties, die tot het gebied der wetenschap en niet des geloofs behooren. Het duidelijkst blijkt dit daaruit, dat in de Belijdenisschriften der andere Gereformeerde Kerken, zooals met name in de Confessie der Fransche Kerken, de brief aan de Hebreën blijkbaar niet aan den Apostel Paulus wordt toegekend, en deze Confessie toch ook door de Gereformeerde Kerken in Nederland steeds als volkomen orthodox is erkend geworden.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen door Ds. Houtzagers: Van den heer A. S. Leys te Aardenburg, uit de Unie collecte, *f* 1; ingekomen bij Ds. Houtzagers door bemiddeling van den heer W. Hovy te Amsterdam twee giften elk van *f* 1.

Dringend verzoeken wij onzen scholen te gedenken.

Het Bestuur voornoemd:

D. HULLEMAN, *secr.*

Leestafel.

HET WERK DER BARMHARTIGHEID. Beschrijving van de Stichtingen in Nederland en Nederl. Indië, waar christelijke barmhartigheid geoefend wordt. Bewerkt door Ds. JS. BOOTSMA en JONKVR. H. B. DE LA BASSECOUR CAAN. Met een woord van aanbeveling van Ds. H. PIERSON, W. HOVY en DR. J. TH. DE VISSER. Geïllustreerd. — Js. BOOTSMA, Electrische Boek- en Kunstdrukkerij, — 's Gravenhage. 1909.

Een beschrijving van Stichtingen, die, omdat zij over een kleine vijftig vrijwel gelijksoortige inrichtingen gaat, eentonig zou zijn geworden, indien FREULE DE LA BASSECOUR CAAN en DS. BOOTSMA, predikant, of, zooals dit onder ons heet „geestelijk-verzorger", van het krankzinnigengesticht BLOEMENDAAL onder LOOSDUINEN, zich met minder talent van hun taak hadden gekweten.

Een beschrijving van Stichtingen van barmhartigheid, die, omdat barmhartigheid, ook onze barmhartigheid, zich altijd richt tot het ellendige, een beschrijving is van weedom en smart; maar die, omdat barmhartigheid welgevallen wekt, toch ook een beschrijving is van heel mooie dingen.

Een beschrijving van Stichtingen in Nederland en Nederl. Indië, waar christelijke barmhartigheid geoefend wordt.

Tegen dat „christelijke" heb ik allerminst bezwaar, want metterdaad is er een „menschelijke" en een „christelijke" barmhartigheid; maar wel heb ik bezwaar dat men de protestantsch-christelijke Stichtingen in Nederland en Nederl. Indië bij het publiek introduceert als *de* Stichtingen in Nederland en Nederl. Indië waar *christelijke* barmhartigheid geoefend wordt. ik geef dan ook aan de Freule en den dominé in overweging om als hun boek, wat ik er van harte aan toewensch, een tweeden druk beleeft, dat pretentieuse *de* van het titelblad weg te laten.

Maar laat mij nu van het boek zelf iets vertellen.

Het bestaat uit twee deelen, waarvan het eerste handelt over inrichtingen in NEDERLAND en het tweede over inrichtingen in NED. INDIË.

In beide deelen is de tekst telkens verduidelijkt met, over het geheel, goede illustraties. In het algemeen acht ik, bij dergelijke werken, zulk een uitbeelding in woord en beeld een juiste methode. De beslissing over de meerdere of mindere waarde van aanschouwelijk onderwijs laat ik over aan de heeren paedagogen, maar bij ondervinding weet ik, dat als je de menschen, al is het maar op een plaatje, laat *zien* dat waarover zij lezen, het er des te beter ingaat. Onze zaken-menschen weten wel wat zij doen, als zij de illustreerende afficheerkunst in hun dienst nemen.

Onder de rubriek NEDERLAND dan krijgen wij allereerst een beschrijving van onze DIACONESSENHUIZEN.

Als ter inleiding wordt verhaald van THEODOR FLIEDNER, die het Diaconessenwerk heeft georganiseerd en hoe van uit KAISERWERTH zijn organisatie is uitgegaan over geheel Europa.

De omstandigheid dat bij den Kaiserwerthschen Bond in Nederland aangesloten zijn de Diaconessenhuizen te Utrecht, 's Gravenhage, Haarlem, Arnhem, Groningen, Amsterdam, (Hervormd en Lutherzch), Rotterdam, benevens de Christelijke vereeniging voor de verpleging van vallende ziekten te Haarlem, — geeft als vanzelf aanleiding het ontstaan, de inrichtingen en den tegenwoordigen toestand dezer Stichtingen te beschrijven.

Bij de beschrijving der Diaconessen-inrichting te 's Gravenhage, sedert 1888 onder leiding van Freule S. C. A. ELOUT VAN SOETERWOUDE, trof mij de vermelding op p. 24, dat daar in de operatiezaal moet staan te lezen: „Zie, Ik de Heer grijp u bij de rechterhand, Die tot u zeg: vrees niet, Ik help u, ook ondersteun Ik u!"

Moet het bij ondervinding hebben gehad.

Volgen de Diaconessenhuizen ten onzent, die niet bij den Kaiserwerthschen Bond zijn aangesloten en wel die te Breda, Hilversum, Leeuwarden en Leiden.

De ruimte mij hier toegestaan, gedoogt niet al de vijftig stichtingen afzonderlijk te vermelden. Ik bepaal mij daarom tot enkele.

Zoo de GEREFORMEERDE VEREENIGING VOOR ZIEKENVERPLEGING TE AMSTERDAM met haar gebouw in de TER HAARSTRAAT; EUDOKIA te ROTTERDAM, voor lijders aan chronische en acute ziekten; en het SANATORIUM „SONNEVANCK", Ver. tot Chr. hulpbetoon aan Tuberculoselijders, nabij HARDERWIJK.

De geschiedenis en inrichting van dit drietal worden op p. 92—107 beknopt, maar duidelijk beschreven.

Na deze vereenigingen voor ziekenverpleging komen dan DE HELDRING GESTICHTEN te ZETTEN onder DS. PIERSON. Een herinnering aan O. G. HELDRING gaat daarbij vooraf, en dan volgt een beschrijving van het ASYL STEENBEEK, van TALITHA KUMI, BETHEL, de CHR. NORMAALSCHOOL, de VLUCHTHEUVELKERK, HET MAGDALENAHUIS en de OPLEIDINGSHUIZEN. En dan na de ZETTENSCHE Stichtingen, de arbeid der der VEREENIGING TOT CHRISTELIJKE VERZORGING VAN KRANKZINNIGEN IN NEDERLAND met haar stichtingen VELDWIJK, BLOEMENDAAL, DENNENOORD, WOLFHEZEN, waarbij ook de in aanbouw zijnde NEUROLOGISCHE KLINIEK te AMSTERDAM niet is vergeten.

Ook de jongste stichting voor Chr. verzorging van krankzinnigen, „VREDERUST" in Zeeland, den 5en Mei van dit jaar geopend, vindt men hier reeds vermeld.

Wie verdere bijzonderheden wil weten over het Sanatorium voor zenuwlijders te ZEIST, de Ver. tot Chr. Liefdadigheid te WAGENBORGEN, de Idioten stichting 's Heeren Loo te ERMELO, de Johannes-Stichting en Elim te NIEUWVEEN, kan hier terecht.

Onder de rubriek NED.-INDIË vindt men de Stichtingen in geografische volgorde vermeld. Om niet op het gebied der zendingsposten te komen, hebben de bewerkers van dit boek zich alleen bepaald tot de ziekenhuizen, die onder leiding staan van een zendeling-arts. En als zoodanig zijn hier dan o. m. besproken het ziekenhuis te SKA RADJA op SUMATRA; het diaconessenhuis te TJIKINI (Weltevreden); het PETRONELLA hospitaal te DJOCJAKARTA; ORANJE NASSAU TE MAGELANG.

HET WERK DER BARMHARTIGHEID is een voor ons christelijk publiek ten zeerste aanbevelenswaardig boek. Het leert ons, hoe de Christelijke barmhartigheid in de protestantsche wereld hier te lande, in de eeuw die achter ons ligt, een hooge vlucht nam. Tegenover de pessimistische beschouwingen over inzinking van het protestantsche christendom ten onzent kan de lezing van dit boek zijn nut hebben. Wie zich op de hoogte wil stellen, althans van een onderdeel, van wat ik zou willen noemen de christelijk-philanthropische cultuur in ons vaderland en zijn kolonien, kan ik de lezing aanraden.

Daarbij komt nog, dat het boek ook bij uitstek praktisch is ingericht.

Schier bij iedere Stichting toch vindt men een opgave van de kosten die een patiënt voor verpleging moet betalen, en ook van den juisten titel der Stichting, met het oog op testamentaire beschikkingen.

Officieele Berichten.

Classis 's-Gravenhage.

De kerkeraad der Geref. Kerk van 's-Gravenhage bericht, dat de classis 's-Gravenhage D.V. vergaderen zal te 's Gravenhage op Dinsdag 9 November a.s., gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 19 October e.k. bij den scriba, Van Speykstraat 105, 's-Gravenhage.

Namens den kerkeraad voornoemd:

C. LION CACHET, *scriba.*

BREDA, 27 Sept. Heden maakte onze geliefde herder en leeraar, Ds. J. H. Donner, aan de gemeente bekend, dat hij na rijp beraad en ernstig overleg had besloten, gevolg te moeten geven aan het versoek van het Bestuur der Vereeniging tot Verzorging van Krankzinnigen in Zeeland, om benevens het voorzitterschap van genoemde vereeniging, ook de geestelijke leiding der stichting (Vrede Rust) op zich te nemen.

Zijn WelEerw. deelde dit besluit aan de gemeente mede na eene predikatie over Jeremia 10 : 23.

De gemeente, die zich sterk aan haar leeraar verbonden gevoelt, was merkbaar ontroerd bij deze mededeeling, doch wenscht in 's Heeren wil te berusten.

Stelle de Heere dezen leeraar, dien zij zoo noode moet missen, tot een rijken zegen voor de stichting aan welker hoofd hij gesteld is.

Namens den kerkeraad der Geref. kerk te Breda:

P. K. VAN BOON.

Buitenland.

Engeland. Een Boeddhistisch klooster te Londen in zicht?

In een der laatste aflaveringen van het te Calcutta (Engelsch-Indie) verschijnend tijdschrift, „Journal of the Maha-Bohdi-Society" komt eene oproeping voor tot bijeenbrenging van een som van *f* 240.000, om in 1911 een Boeddhistisch klooster te Londen te stichten, ter herdenking van het feit dat de Boeddhistische religie 250 jaar heeft bestaan. In deze oproeping kan men o. a. het volgende lezen:

„De Boeddhisten van Burma en Ceylon zijn — het zij in het midden gelaten of dit in hun nadeel of voordeel is — onder Britsche heerschappij gekomen. En aangezien de Britten Christenen zijn, doen zij alle mogelijke moeite om onzen edelen godsdienst te ondermijnen... Zij geven ons opium, Ganja, whiskey en nog vele andere alcoholische vergiften, en hebben bovendien nog een menigte andere afschuwelijke kwalen en kwaden onder ons ingevoerd, die er toe bijdragen de levenskracht van ons volk te ondermijnen. Wij echter willen zonder eenige haatdragendheid en uit een liefdevol hart de Britten in hun eigen land den veredelenden en reinigenden godsdienst van onzen Boeddha brengen"...

Het is beschamend zulke dingen te moeten lezen, maar het verwoundert ons niet dat op die manier door een Boeddhist over het Christendom geschreven wordt. Reeds meermalen zijn door Boeddhisten pogingen in het werk gesteld, om hun religie in Europa ingang te doen vinden. Men vindt reeds Boeddhistische tempels in Parijs en in Londen. Het is ook te verstaan, dat de pogingen door Boeddhisten in het werk gesteld om in Europa bekeerlingen te maken, met zeker succes bekroond worden. Onder hen die den naam van predikant dragen, is menigeen die een geestverwant is van Dr. Bähler in Nederland, welke als predikant der Ned. Herv. kerk gehandhaafd bleef, al maakte hij er geen geheim van, dat hij het Boeddhisme en het Christendom, gelijk hij dit opvat, op een lijn stelt. De religieuse zin die uit de geschriften van mannen als Dr. Bähler spreekt, doet weldadig aan, in vergelijking met het roepen der Mammon-dienaars, waartoe een groot deel van de kinderen dezer eeuw moet gerekend worden. Het geslacht dat het Evangelie van Jezus Christus verwerpt, zinkt dieper weg dan het Heidendom. Daarom is te begrijpen, dat ernstig-gezinde Heidenen met religieusen aanleg het plan gingen opvatten, de verwerpers van den Christus in Europa tot hunne religie te bekeeren.

Spanje. Een klooster door de anarchisten ontzien. Anarchistische propaganda.

Pater Lorenzo, prior van een der Roomsche kloosters in Barcelona, heeft een belangwekkende mededeeling gedaan over de wijze waarop de revolutionairen in die stad tegen de kloosters zijn te velde getrokken. De pater vertelt het volgende: „De brand van een klooster tegenover ons had ons den ganschen nacht zeer angstig gemaakt. Toen nu 's morgens de slagen op onze poort steeds luider weerklonken, verzamelde ik de 19 broeders uit het huis om mij heen en opende de deur, terwijl wij onze zieke en blinde pleegkinderen op onze armen namen. Terstond stroomde een woeste menigte, op vernieling belust, naar binnen. Maar ik hief het jongetje dat ik droeg, in de hoogte en riep met tranen in de oogen: „Vrienden, broeders, helpt ons tenminste deze tweehonderd onschuldige wezentjes in veiligheid brengen. Doet daarna wat gij wilt." Die woorden schenen het gemoed der aanvallers te roeren; want zonder eerst met elkander te onderhandelen, namen zij de kinderen en zeiden: „Wees maar niet bang wij doen jelui niets. Huil maar niet." En daarop zeiden ze ons dat we niets te vreezen hadden. Ze liepen toen door alle zalen zonder eenig kwaad te doen en gingen vervolgens naar het klooster naast ons, om dat aan te steken. Wij konden ze daarvan niet afbrengen, maar zij rieden ons aan, van het dak van ons klooster af, den muur te begieten, die naar het klooster naast ons gelegen was toegekeerd, ten einde ons gebouw voor brandgevaar te vrijwaren. Zoo deden wij, en we werden zelfs door hen gewaarschuwd toen het oogenblik daar was om met de begieting te beginnen, en ook wanneer wij weer moesten ophouden het werk der vernietiging te belemmeren. Wij zijn echter op geenerlei wijze weer lastig gevallen; integendeel, de volgende dagen zonden de revolutionairen ons door middel van hun kinderen kippen, konijnen, aardappelen en brood, opdat wij geen gebrek aan voedsel zouden lijden. Wij lieten op verzoek der revolutionairen de deuren van ons huis openstaan en honderden menschen kwamen kijken, maar niemand deed ons kwaad."

Hiernit blijkt dus, dat de anarchisten een klooster dat zich bezig houdt met het verplegen van kranken, hebben ontzien.

Wij vonden in het *Handelsblad* het volgende omtrent den tegenwoordigen toestand in Spanje vermeld:

„Barcelona is rustig, zoo schrijft de berichtgever van de *New York Herald* te Madrid, rustig onder den druk van het bezettingsleger en de onvermoeide waakzaamheid der militaire autoriteiten. Ware die druk er niet, het bloed zou in stroomen door de straten vloeien. De anarchistische propaganda, gedurende langen tijd reeds gevoerd door senor Ferrer en zijn medeonderwijzers in de „escuela moderna" en de met deze in verbinding staande scholen, onder de bescherming, die de Spaansche grondwet verleent aan „de vrije uiting van de gedachte", heeft de vruchten gedragen, die de vijanden van de georganiseerde maatschappij ervan hoopten. In geen enkel land ter wereld is zoo stelselmatig gewerkt voor de verspreiding der anarchistische denkbeelden en aan de propaganda voor de socialerevolutie als in Spanje en speciaal in de Katalaansche provincien. De „escuelas laecas", (leekenscholen) van welke een groot aantal thans zijn opgeheven, waren met enkele gunstige uitzonderingen broeinesten van anarchie, in welke behalve in de verfoeilijke leerstellingen van de moderne apostelen der school, ook practisch onderwijs werd gegeven in het maken van bommen en het behandelen van ontploffbare stoffen, ten einde de leerlingen voor te bereiden voor den „dag der finale vrijmaking". Duizenden bij duizenden hebben deze cursussen gevolgd. De groote populariteit der leeraren en het zeer aanzienlijk aantal jonge leerlingen, die, zooals gebleken is, aan den laatsten opstand hebben deel genomen, zijn het beste bewijs voor het succes van de propaganda. Maar het ergste — en dat maakt den binnenlandschen toestand voor Spanje zoo ernstig — is, dat de radicale elementen van alle georganiseerde staatkundige partijen zich meer of minder openlijk bij de anarchisten hebben aangesloten.

De *Epoca* had het werkelijk bij het rechte eind, toen zij dezer dagen opmerkte, dat de geheele oppositie van al Ferrer en Leroux tot aan de monarchale oppositionneelen toe kan beschouwd worden als te staan aan dezelfde zijde.

En een blad van geheel andere richting, de republikeinsche *Diluvio*, verklaarde onlangs, dat liberalen van alle schakeeringen, met inbegrip van de ultra's onder de anarchisten, zoo dooreengemengd zijn, dat het onvermijdelijk noodig is een scheidingslijn te gaan trekken. De oogen van denkende menschen, aldus de *Diluvio*, moeten worden geopend voor het feit, dat een politieke partij niet kan samenwerken met anarchisten, die alle staatkundige beginselen verwerpen en zich schrap zetten tegen alle staatkundige organisaties.

In tijden van ongeregeldheden en revolutie zijn deze hulptroepen voor de anarchisten van buitengewoon nut. Maar welk voordeel hebben republikeinen, democraten en vooruitstrevende monarchisten van zulk een onnatuurlijk verbond?".

Met het oog op dezen stand van zaken in Spanje is het te betreuren, dat er van Roomsche zijde zooveel gedaan wordt om de vrije prediking van het Evangelie te belemmeren, waaruit van zelf volgt, dat de Protestanten die arbeiden aan de Evangelisatie van Spanje, de Roomsch gezinden voor hunne tegenstanders bij uitnemendheid houden. Wij lazen dezer dagen in de Juli aflevering van *Het Evangelie in Spanje*: „In den politieken toestand en in de houding der Regeering ten aanzien van de Evangelischgezinden is volgens den predikant Barroso geen verbetering gekomen; wij worden geduld, maar de rechten, ons door de constitutie toegekend, worden steeds voorbijgezien of ongestraft geschonden, zonder dat eenig protest tegen willekeur of dwingelandij ons zou baten of kans tot slagen hebben.

Toch zijn er velen, en hun getal groeit steeds aan, die, ofschoon in onze godsdienstige overtuiging niet deelende, bij een mogelijk conflict tusschen ons en onze tegenstanders, zich aan onzen kant zouden scharen, omdat zij vóór de handhaving der vrijheid zijn".

Wanneer men de genoemde berichten omtrent de Evangelisatie in Spanje leest, krijgt men den indruk, dat de arbeiders die het Protestantisme in Spanje zoeken te brengen, in de ijveraars en de ambtsdragers in de Roomsche Kerk hunne vijanden moeten zien; terwijl het ook blijkt dat de Roomsche bisschoppen en pastoors de Protestanten voor hun tegenpartij bij uitnemendheid houden. Wij hopen van harte dat dit zal veranderen. De jongste gebeurtenissen te Barcelona zijn wel geschikt om te doen zien, dat men van weerszijden van tactiek zal behooren te veranderen. Maar dit gaat zoo gemakkelijk niet, getuige hetgeen men in Frankrijk zag gebeuren. Ook daar zijn de Protestanten in de eerste plaats anti-Roomsch geweest; daardoor hebben zij de radicale liberalisten gesteund, die tot leus hadden: het clericalisme is de vijand, en dit was tot niet geringe schade voor hen zelven.

Gemengd Nieuws.

Hij die in den waan verkeerde, dat nadat de Oranje-Vrijstaat en de Transvaalsche republiek bij Engeland werden ingelijfd, er voor die landen een tijdperk van bloei zou intreden, wordt door den loop der zaken in Zuid-Afrika teleurgesteld. Sedert den Boerenoorlog rust op het land een zware maatschappelijke depressie, die vooral in de diamantstad Kimberley en omstreken gevoeld wordt. De handel in diamanten, zegt men, is zeer traag, ten deele door de algemeene malaise en ten deele doordat het dragen van paarlen meer in de mode is, dan het pronken met diamanten. Daardoor lijdt ook de zending. Aan de *Berl. Missionsberichten* ontleenen wij de volgende teekening van den toestand, die tegenwoordig heerschend is: »Sedert de De-Beers-maatschappij twee derden van haar arbeid liet varen, is de stad zoo goed als verlaten. De meeste huizen staan leeg, vele menschen hebben de stad verlaten. Daar er zoo vele blanken zonder werk kwamen, liet men hen het werk der zwarten doen, en zoo werden deze laatsten werkeloos. Nu onze menschen geen werk hebben, worden onze collecten klein; van de huurhuizen bij het station staan de meesten leeg, want de lieden zijn weggegaan, terwijl anderen de huur niet kunnen betalen, wijl zij niets verdienen.

Ook in de school zijn de slechte tijden merkbaar; het aantal kinderen vermindert, omdat de ouders geen schoolgeld kunnen betalen en ook dikwijls hunne kinderen geen kleederen weten te verschaffen. Vooral is dit in Springfontein merkbaar. Vroeger was dat zendingsstation het middelpunt van veel arbeid, nu is het een kleine post geworden. Duizenden ambtenaren en werklieden werden ontslagen, op de bureaux en de werkplaatsen wordt niet meer gewerkt.«

Terwijl er aan de eene zijde in Duitschland van sociaal-democratischen kant veel gedaan wordt om de menschen te bewegen, de landskerk waartoe hunne ouders behoord hebben, een scheidsbrief te geven, zoo is het aan de andere zijde opmerkelijk, dat in sommige streken juist andersom blijkt, dat men van sociaal-democratische zijde er prijs op stelt om aan die kerk verbonden te blijven. Een jaarverslag van eene Ravensbergsche landgemeente aan de Kreissynode, meldt daaromtrent het volgende: »Het aantal avondmaalgangers neemt van jaar tot jaar toe; het beloopt thans bijna 4000 op nog geen 6000 zielen. Dit schijnt wel een goed teeken, maar wij vreezen, dat velen tot de Avondmaalstafel naderen bij wijze van gewoonte. Wanneer wij daarbij zien, dat geheele scharen sociaal-democratische industrie-arbeiders, welke sedert jaren de kerk mijden, en die er genoegen in hebben wanneer de predikanten in het sociaal-democratisch partijblad bespot en belasterd worden, in de lijdensweken éénmaal tot het Avondmaal komen, om dan zich een geheel jaar niet meer in de kerk te vertoonen, dan vragen wij, met welk doel zouden zij dit doen? Nu zijn wij geen hartekenners, maar wij kunnen er wel op wijzen, dat bij velen, doordat zij de kerkenordening niet goed verstaan, het misverstand heerscht, dat hij, die in een jaar niet minstens eenmaal aan het H. Avondmaal deelnam, zijn kerkelijk kiesrecht verloren heeft. De partijgenooten willen het kiesrecht, om als de kans daartoe schoon is, daarvan gebruik te maken.«

Als in de kerken de sleutelen des hemelrijks niet gebruikt worden, heeft men dergelijke dingen te wachten.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BERGOPWAARTS.

III.

VERANDERING.

Vader was geen man, die wat hij zich had voorgenomen spoedig opgaf. De „verandering" waarop hij gedoeld had, zou komen.

Tien jaren was Karel oud, toen vader hem op zekeren dag vertelde, dat hij weldra ter school zou gaan en wel in Wexio, een kleine stad, waar reeds destijds, gelijk nu nog, goede scholen waren. Er was ook een soort van gymnasium, een school waar men behalve voor de gewone vakken ook in de talen werd onderwezen. Deze school nu zou Karel bezoeken; en zoo, naar zijn ouders hoopten, bekwaam worden om later aan de hoogeschool voor predikant te studeeren. Ze hadden immers de gelofte gedaan, dat Karel, als 't kon, leeraar worden zou, gelijk zijn vader en zijn grootvader.

Van dat voornemen wist Kareltje echter nog weinig, al had vader wel eens iets van zijn hartewensch te verstaan gegeven. En of het plan van het bezoeken der school den knaap leek, is zeer te betwijfelen. Hij zou daarginds natuurlijk veel minder vrijheid genieten dan nu thuis; hij zou zijn lieve ouders moeten verlaten om bij vreemden in den kost te zijn; hij zou ook vader niet meer helpen in den tuin, zijn eigen lief tuintje moeten missen, dat juist zoo mooi werd en misschien zelfs de lange wandelingen en het zoeken van planten moeten opgeven. Was het wonder, dat het vooruitzicht den nog pas tienjarigen knaap niet aanlokte, en moeder het schoolgaan ook gaarne nog een jaartje had uitgesteld. Vader echter wou daar niet van hooren en zei: „Mijn zoon aardt naar mij in zijn liefde voor bloemen; de Heere geve dat hij het ook doe in lust tot het predikambt."

Zoo vertrok dan Kareltje naar Wexio en de school. Er was bij goede lieden een tehuis voor hem gevonden, doch elken Zaterdag zou hij naar Stenbrohult gaan, dat niet zoover af lag en tot Maandag in de pastorie blijven. Zoo verloor hij zijn lief tuintje althans niet geheel uit het oog, en werd ook aan broer en zusters niet vreemd.

In den eersten tijd, zelfs een paar jaar lang, ging het met Karel op de nieuwe school goed, zelfs veel beter dan vader gedacht had. De leermeesters waren tevreden en Karel zelf klaagde, toen hij maar eerst wat gewend was, ook niet, al was hij liever thuis geweest.

Doch schijn bedriegt. De ware reden, dat èn meester èn leerling tevreden waren, bleek later te zijn, dat de laatste, door het goede onderwijs bij vader genoten al zijn medeleerlingen ver vooruit was en dus zoo min of meer voorloopig op zijn lauweren rusten kon, en zich niet moe had te werken.

Doch er zouden ook kwade dagen komen en om dat duidelijk te maken moet ik u eerst iets anders vertellen.

De scholen en het onderwijs verschilden toen heel veel van thans, nu het den kinderen op alle wijs wordt gemakkelijk gemaakt. Lezen leeren, dat nu meestal zoo vlug gaat, was toen een werk soms van jaren. Bij 't spellen, om maar iets te noemen, werden de letters genoemd niet als klanken, maar met de namen die zij nog in het A. B. C. hebben. Moest b. v. het woord *pot* gespeld worden, dan leerde men *pee-oo-tee*-POT, met groot gevaar dat iemand daaruit maakte *theepot*. Om de jeugd in het lezen te volmaken had men een boek vol met moeielijke namen uit den Bijbel, enz. Zoo werden ook de talen en het rekenen onderwezen op zulk een wijs, dat ik mij wel eens er over verbaasd heb, hoe destijds de jongens en meisjes knap werden. Des te erger wanneer in onzen tijd, nu alles zooveel makkelijker en prettiger gaat, menigeen nog niet vordert.

De eerste schooljaren gingen voorbij en Karel zou nu dingen te leeren krijgen, die hem dusver nog nagenoeg vreemd waren geweest.

In het eerst ging dit vrij goed, doch daarna werd het anders. Daar waren vakken van onderwijs, die onzen Karel in 't geheel niet aantrokken. En was nu het onderricht maar op aangename boeiende wijs gegeven geworden, dan zou alles misschien nog zijn terecht gekomen, want — niet waar? — elk houdt van het een meer dan van het ander. Maar uit alles blijkt, dat men te Wexio wel heel knap was, maar niet de kunst verstond om anderen den lust in te boezemen zich kennis en wijsheid te verwerven. Onze Karel bleef al spoedig in een paar vakken achter, en moest het aanzien dat zijn meeste leerlingen hem voorbij streefden. 't Scheen hem echter niet bijster veel te deren. De onderwijzers evenwel, die vroeger nooit hadden te klagen gehad, begonnen nu verdriet van hun leerling te krijgen. Er volgde vermaaningen, bestraffingen, en toen dat ook al niet baatte werden strenge maatregelen genomen, en ook Vader met den toestand in kennis gesteld.

't Was een tijding, die de goede ouders allerminst verwacht hadden, want Karel was als hij thuis kwam altijd vroolijk en best te spreken. Er zwaaide nu heel wat voor hem, en hij moest beterschap beloven. „Ge zult," zoo de Heere wil, later predikant worden", zei vader, „en zoo mijn opvolger zijn. Het past u dus om met ijver al 't noodige te leeren, om het eens zoover te brengen. Met 's Heeren hulp zal dat, hoop ik, ook gelukken."

Zoo ging onze vriend dan weer naar Wexio, ongetwijfeld met de beste voornemens, doch die niet belett' dat het beoefenen van ettelijke dingen die onderwezen werden hem weldra weer even sterk tegenstond dan vroeger. Des te ijveriger echter toonde hij zich te Wexio in het werk dat reeds vroeger zijn lust en liefde had gehad, namelijk het verzamelen en rangschikken van bloemen en planten. Wel had hij hier geen eigen kweekhof als thuis, maar hij kon althans in de omstreken van het stadje dwalen in het vrije veld en de groote bosschen, over de heuvels en in de dalen, waar hij vaak vond wat hem aantrok, waar hij zich telkens vergaarde, wat later werd uitgezocht en in orde gebracht. Soms kwam Karel terug met een geheele lading kleurige en geurige planten en bloemen, die hem wel zoo sterk aantrokken als het mooiste leerboek over de wiskunde of iets dergelijks. Elk vrij uurtje — zulke had hij er echter nu niet vele — werd bij de planten doorgebracht, in huis of in de vrije natuur.

Nu, daar was op zich zelf niets tegen, maar de leermeesters die het merkten, begrepen terecht dat die liefhebberij voor planten nu juist niet strekte om Karel veel te doen vorderen in wat hij allereerst diende te weten, en rieden hem aan liever te denken aan wat het naast lag, naar zij meenden althans. Doch dat was aan een doove gezegd.

Op een dag was Karel weer bezig in een laagte tusschen heuvels planten en kruiden te zoeken toen hij niet ver van daar een heer ontdekte, die met hetzelfde werk bezig was. Hij meende dien heer meer gezien te hebben, doch kon zich niet zoo aanstonds herinneren waar, en ging een poos stil met zoeken voort, gelijk de ander ook deed.

CORRESPONDENTIE.

K. R. te N. P. Zoodra mogelijk.

HOOGENBIRK.